

Gazze’de Yıkımın Yol Açtığı Salgın Riski: Çocuk Felci

Risk of Epidemic Caused by Destruction in Gaza: Polio

Alperen AVCI¹, Esra Nur TÜRKMEN²

ÖZ

Gazze ve İsrail arasındaki çatışma, uzun yıllardır süregelen bir krizin parçasıdır. 7 Ekim 2023'ten itibaren İsrail'in Gazze'ye yönelik yoğun saldırıları, bölgede büyük bir yıkıma neden olmuş ve özellikle sağlık altyapısında derin hasarlar meydana getirmiştir. Bu saldırıların sonuçları, Gazze'de yaşayan sivilleri, özellikle çocukları, ciddi sağlık tehditleriyle karşı karşıya bırakmıştır. Bu tehditlerin başında, savaş koşullarının tetiklediği çocuk felci riski gelmektedir. Sağlık altyapısının tahrip olması, aşılanmanın aksaması ve hijyenin bozulması, polio virüsünün hızla yayılmasına zemin hazırlamaktadır. Çocuk felci, savaş bölgelerinde sık görülen bir salgın riski olup, Gazze'de de ciddi bir halk sağlığı krizine dönüşme potansiyeline sahiptir. Bu durum, özellikle çocukların hayatını doğrudan tehdit etmektedir. Bu derleme makalesi, sağlık sisteminde oluşan tahribatın çocuk felci gibi bulaşıcı hastalık riskini nasıl artırdığını ve savaş bölgelerinde benzer krizlerin yaşandığına dikkat çekerek, alınması gereken acil önlemleri tartışmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gazze, İsrail, Savaş, Çocuk Felci.

ABSTRACT

The conflict between Gaza and Israel is part of a crisis that has been going on for many years. Since October 7, 2023, Israel's intense attacks on Gaza have caused great destruction in the region and caused deep damage, especially to the health infrastructure. The consequences of these attacks have exposed civilians living in Gaza, especially children, to serious health threats. One of these threats is the risk of polio triggered by war conditions. The destruction of health infrastructure, disruption of vaccination and deterioration of hygiene pave the way for the rapid spread of poliovirus. Polio is a common outbreak risk in war zones and has the potential to become a serious public health crisis in Gaza. This situation directly threatens the lives of children. This review article aims to discuss how the destruction of the health system increases the risk of infectious diseases such as polio and the urgent measures that need to be taken, drawing attention to the fact that similar crises are experienced in war zones.

Keywords: Gaza, Israel, War, Polio.

¹Öğretim Görevlisi, Alperen AVCI, Çocuk Gelişimi, Muş Alparslan Üniversitesi Malazgirt Meslek Yüksekokulu Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü, alperen.avci@alparslan.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2395-9495

²Öğretim Görevlisi, Esra Nur TÜRKMEN, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Terapi ve Rehabilitasyon Bölümü, e.nur5313@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-0597-9444

İletişim / Corresponding Author:

Alperen AVCI

e-posta/e-mail:

alperen.avci@alparslan.edu.tr

Geliş Tarihi / Received: 28.09.2024

Kabul Tarihi/Accepted: 09.12.2024

GİRİŞ

Filistin-İsrail çatışmasının kökeni, derin bir tarihsel geçmişe dayanmaktadır ve uzun süredir uluslararası alanda karmaşık bir sorun olarak dikkat çekmektedir. Yaklaşık 150 yıldır süregelen bu tartışmalar, son 76 yılda silahlı çatışmalar ve askeri müdahalelerle daha da şiddetlenmiştir.¹ 19. yüzyılda devletsiz bir millet olarak varlık mücadelesi veren Yahudiler, 20. yüzyılın başlarında yaşanan gelişmelerle birlikte küresel sahnede önemli bir aktör haline gelmiştir.² Bu süreç, Filistin topraklarında önemli değişimlere yol açmıştır. 1917-1947 yılları arasında İngiliz mandası altında olan Filistin’de, Yahudi nüfusunun hızla arttığı bir döneme girilmiştir. 1917’de büyük ölçüde Filistinli Arapların yaşadığı bu bölgenin demografik yapısı, 1947’ye gelindiğinde Yahudi nüfusunun %55’e ulaşmasıyla önemli ölçüde değişmiştir. Bu dönüşümde, devam eden göçler ve Filistinli Arapların savaşlar sırasında yaşadığı kitlesel kayıplar belirleyici olmuştur.³

Tarihin önemli dönüm noktalarından biri olarak kabul edilen 14 Mayıs 1948’de, Yahudi Ajansı tarafından İsrail Devleti’nin kuruluşu ilan edilmiştir. Bu ilan, kısa süre içinde Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği tarafından tanınarak, İsrail’in uluslararası alandaki siyasi varlığını güçlendirmiş ve dünya siyaseti üzerinde derin etkiler yaratmıştır.⁴ Bu ilan, Filistin topraklarında yeni bir dönemin başlangıcını işaret etmiştir. Nüfusun çoğunluğunu oluşturan Filistinliler, İsrail Devleti’nin kuruluşunun ardından azınlık durumuna düşmüş ve topraklarını savunmak için direnişe geçmiştir. Bu direnişe, Mısır, Suriye, Ürdün, Lübnan ve Irak gibi bölgedeki diğer Arap devletleri de katılarak, düzenli ordularını seferber etmişlerdir. Ancak bu girişimler, İsrail’in askeri avantajını değiştirememiştir. İkinci Dünya Savaşı’nda İngiliz ordusunda savaş tecrübesi kazanan askerleri ve sahip olduğu teknolojik üstünlük sayesinde İsrail, Arap dünyasındaki içsel çatışmaları da fırsat bilerek, kendisine verilen yüzde 56’lık Filistin toprağını yüzde 78’e çıkarmayı başarmıştır.⁵ Bu genişleme süreci, bölgedeki etnik ve demografik yapıyı köklü bir şekilde

değiştirmiştir. Bu değişimle birlikte, Mısır Gazze’yi, Ürdün ise Batı Şeria’yı kontrol altına alırken, İsrail, ele geçirdiği birçok Arap şehri ve köyünü sistematik olarak yok ederek etnik temizlik uygulamıştır. Bu stratejik hamleler, bölgede derin izler bırakırken Filistinlilerin yurtlarından sürülmesine ve halkın büyük bir kısmının mülteci durumuna düşmesine neden olmuştur.⁶ Bu olaylar yalnızca Filistinlilerin değil, tüm dünyanın vicdanında derin izler bırakmış; bölgedeki çatışmaların ne denli karmaşık ve yıkıcı olduğunu bir kez daha gözler önüne sermiştir.

Savaşın ardından yapılan ateşkes antlaşmalarıyla bir hattın belirlenmiş olmasına rağmen, sınırlarını netleştiren bir barış antlaşması imzalanamamıştır.⁷ Bu belirsizlik, İsrail’in yayılmacı politikalarını durdurmamış aksine, Müslümanlara yönelik acımasız saldırılar ve toprak genişletme stratejilerini hızlandırmıştır. Nitekim, süregelen çatışmalar ve işgaller sonucunda 2020 yılına gelindiğinde yaklaşık 3,5 milyon Filistinli, yurtlarını terk etmek zorunda kalmış ve farklı ülkelere sığınmacı olarak göç etmiştir.³ Bu dramatik insan hareketliliği, uluslararası hukuk ve insan hakları açısından ciddi endişeler doğurmakla birlikte Filistin sorununun derinleşen bir insani krize dönüştüğünü göstermektedir.^{8,9} Bu gelişmeler, bölgedeki gerilimi derinleştirerek, çözüm arayışlarını daha da zorlaştırmıştır. 1967 yılında, bu ortamda yaşanan çatışmalar sonucunda İsrail, Filistin topraklarında stratejik öneme sahip bazı bölgeleri ele geçirmiş, bunlardan biri de Gazze Şeridi olmuştur.¹⁰ Gazze Şeridi, Mısır ile Doğu Akdeniz’i birbirine bağlayan stratejik bir konumda yer alırken¹¹ uzun yıllardır süren abluka ve kuşatma, bölgedeki halkın varlık mücadelesini her geçen gün daha da zorlaştırmaktadır.¹²

İsrail, askeri operasyonlarının yanı sıra Gazze’nin ekonomisini, sınır geçişlerini ve diğer hayati kaynakları sıkı bir şekilde kontrol altına alarak bölgede siyasi ve ekonomik bir savaş da başlatmıştır. Bu stratejik hamleler, Gazze’de yaşayan yaklaşık 2 milyon

Filistinlinin yaşam koşullarını ciddi şekilde olumsuz etkilemiştir.¹³

İsrail, Gazze'yi sadece askeri açıdan değil, aynı zamanda ekonomik ve bürokratik olarak da kontrol altına alarak bölgenin yoksullaşmasını hızlandırmış ve Gazze'yi İsrail'e bağımlı bir duruma getirmiştir.¹⁴ Bu sürecin sonucunda Gazze'deki Filistin halkının maruz kaldığı insani dramın derinleştiğini ve uluslararası toplumun dikkatini çeken büyük bir trajediye dönüştüğünü söylemek mümkündür.¹⁵ Bölgedeki koşulların daha da kötüleşmesiyle birlikte, çözüm umutları giderek zayıflamış ve çatışmaların şiddeti artmıştır. Son olarak 7 Ekim 2023 tarihinde İsrail Gazze'ye geniş çaplı bir askeri operasyon başlatmıştır. Teknolojik ve askeri üstünlüğünü kullanan İsrail, Gazze'ye yönelik yoğun ve sürekli saldırılar gerçekleştirmiş, bu saldırılar 11 ayda 41 binden fazla sivilin hayatını kaybetmesine yol açmıştır.¹⁶

İsrail Savunma Bakanı Yoav Gallant, Ekim 2023 tarihinde yaptığı açıklamada Gazze'yi tam anlamıyla abluka altına alacaklarını duyurmuş ve bu bağlamda Gazze'ye elektrik, gıda maddeleri, temel yaşam ürünleri ve akaryakıt gibi temel ihtiyaçların girişine neredeyse tamamen yasak getirmiştir.¹⁷ İsrail'in Gazze'ye uyguladığı ablukanın en çarpıcı boyutlarından biri sağlık hizmetlerine erişimin tamamen engellenmesi olmuştur. Bölgedeki sağlık kuruluşları, ilaç ve tıbbi malzeme yetersizliği nedeniyle işlevsiz hale gelmiş; hastaların tedavi olma şansı neredeyse imkânsız hale getirilmiştir. Temel sağlık hizmetlerine ulaşamayan siviller, en basit tıbbi gereksinimlerden dahi yoksun bırakılmıştır.¹⁸

Bu çalışma, İsrail saldırılarının sağlık altyapısına etkisi, çocuk felci ile savaşlar arasındaki ilişki ve Gazze'deki çocuk felci tehdidi konularına odaklanarak bölgedeki sağlık krizinin derinleşen boyutlarını vurgulamaktadır. Ele alınan bu konular, yalnızca yerel halkın sağlık durumunu değil aynı zamanda uluslararası sağlık güvenliğini de tehdit etmektedir. Çocuk felci gibi bulaşıcı hastalıkların yayılma riski savaş koşullarında artmakta ve acil önlemler alınmasını

gerektirmektedir. Çalışma, bu kritik durumları değerlendirerek çözüm yollarına ışık tutmayı hedeflemektedir.

İsrail Saldırılarının Sağlık Altyapısına Etkileri

İsrail'in Gazze'ye yönelik yoğun saldırıları, bölgedeki sağlık altyapısını neredeyse tamamen çökertmiş ve tıbbi hizmetlerin sunulmasını imkânsız hale getirmiştir. Bombardımanlar sonucunda, birçok hastane ve sağlık merkezi ya ağır hasar görmüş ya da tamamen işlevsiz hale gelmiştir. Elektrik kesintileri, su sıkıntıları ve tıbbi malzeme eksiklikleri, Gazze'deki sağlık sisteminin felç olmasına neden olmuş, bu da yaralı ve hasta sivillerin tedavi edilememesine yol açmıştır. Sağlık tesislerine yönelik saldırılar, Gazze'deki mevcut insani krizin derinleşmesine ve daha da kötüleşmesine yol açmıştır.¹⁹ 22 Mart 2024'e kadar Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde sağlık hizmetlerine yönelik 417 saldırıyı belgelemiştir; bu saldırılar sonucunda 685 kişi yaşamını yitirirken, 902 kişi yaralanmıştır.²⁰ Haziran 2024 itibarıyla, DSÖ'ye göre İsrail, 480 sağlık tesisine saldırmış, 727 sağlık çalışanını öldürmüş, 933 sağlık çalışanını yaralamış ve 113 ambulansa zarar vermiş etmiştir.²¹

Ateşli çatışmalar sırasında, cephe hattındaki sivil hastaneler, yalnızca acil tıbbi müdahale sağlamakla kalmamış, aynı zamanda sürekli artan saldırılara karşı personelini ve altyapısını koruma konusunda ağır bir yük altına girmiştir.²² Bu durum, sağlık hizmetlerinin temel işlevlerini yerine getirmesini imkansızlaştırmıştır.²³ Saldırıları ve artan abluka nedeniyle, Gazze'deki sağlık altyapısı büyük bir çöküş yaşarken, hayati öneme sahip tıbbi malzemeler ve insani yardımların bölgeye ulaşması engellenmiştir.²⁴

Birçok ülke ve uluslararası kuruluş, İsrail'in hastaneleri ve sağlık tesislerini hedef almasına tepki göstererek acil eylem çağrısında bulunmuş ve ambulanslar ile tıbbi tesislerin hedef alınmasının, ağır yaralı hastaların nakledilmemesi halinde ölüm riski doğuracağı uyarısında bulunmuş, bu durumu

uluslararası toplum için acil müdahale gerektiren bir insanlık krizi olarak nitelendirilmiştir.²⁵

DSÖ ve işbirliği yaptığı kuruluşlar, Gazze'deki sağlık sistemini ayakta tutmak için tıbbi ekipman, ilaç ve yakıt temin ederek, acil sağlık ekiplerini koordine edip hastalık izleme hizmetleri sunarak sağlık altyapısını desteklemeye çalışmaktadır. Gazze'nin kuzey ve güneyindeki hastanelere malzeme temini için birçok görev başarıyla tamamlanmış olsa da, Birleşmiş Milletler ve Birleşmiş Milletler Filistinli Mültecilere Yardım ve Çalışma Ajansı (UNRWA) raporlarına göre, güvenlik sorunları nedeniyle kuzey bölgelere yardımların ulaşması engellenmiş ve bu durum, hastanelerin kritik malzeme sıkıntıları yaşamasına yol açmıştır.²⁶ Aynı şekilde Sınır Tanımayan Doktorlar Örgütü'nün (MSF) Gazze'ye ulaştırmayı planladığı yardımlar, sınırda bekletilmiş ve bölgeye girişi engellenmiştir. MSF, Gazze'ye tıbbi malzeme ve sahra hastanesi kurmayı planlamış, ancak yardım sevkiyatları gerçekleşmemiştir. Uzun bir bekleyişin ardından yardımlar Gazze'ye ulaştırılabilmektedir.²⁷ Bölgenin aşırı kalabalık olması, yetersiz gıda, su ve barınak gibi temel ihtiyaçların karşılanamaması Gazze'de sağlık krizini derinleştirirken, hijyen koşullarının kötüleşmesi hastalıkların yayılmasına zemin hazırlamaktadır. Bu yetersiz altyapı koşulları, halk sağlığını tehlikeye atan sorunları daha da karmaşık hale getirmektedir. Özellikle hijyen ve temiz suya erişimin zorlaştığı bu ortamda, bulaşıcı hastalıkların yayılması kolaylaşmaktadır. Yetersiz altyapı, her 700 kişiye bir duş ünitesi ve 150 kişiye bir tuvalet düşmesi gibi koşulları beraberinde getirmiş ve bu durum, kanlı ishal ve sarılık gibi salgın hastalıkların yayılma riskini artırmıştır.²⁸ Bunlar ile birlikte DSÖ Gazze'de çocuk felci riskinin de yüksek olduğunu ve sağlık altyapısının yıkılmasıyla bu riskin daha da arttığını belirtmiştir.²⁹ DSÖ, bu sorunun çözümü için sağlık çalışanlarına güvenli erişim sağlanması ve kitlesel aşı kampanyalarının acilen başlatılması gerektiğini vurgulamıştır.^{30,31}

Çocuk Felci ve Savaşlar: Bir Sağlık Krizinin Derinleşmesi

Çocuk felci, tıbbi olarak poliomyelit olarak bilinen poliovirüsün ağız yoluyla vücuda girmesi ve bağırsaklarda çoğalması sonucu ortaya çıkan viral bir enfeksiyondur. Bu hastalık üç yaşın altındaki çocukları etkileyen bulaştırmacılığı yüksek bir hastalıktır ve çocukları etkileyerek bazı durumlarda kalıcı felç, engellilik veya uzuv deformitelerine yol açabilmektedir.^{32,33} Uzun yıllardır süren aşılama programları sayesinde hastalığın yaygınlığı önemli ölçüde azalmış olsa da yeni vakalar hala rapor edilmektedir. UNICEF'in raporuna göre 2023 yılında 541 yeni vaka rapor edilmiştir.³⁴

Çocuk felci, genellikle küçük çocukları enfekte eden ve sinir sistemine saldırarak tam felce neden olabilen oldukça bulaşıcı bir hastalıktır.³⁵ Çocuk felci, bacaklar ve kolları daha sık görülen asimetric ve gevşek felce yol açarken, paralitık vakaların %10-15'inde yutma kaslarında ciddi zayıflık meydana gelir ve sendrom asimetric olarak başlayıp, bir veya iki kasın felcinden tüm vücudu etkileyen felce kadar ilerleyebilir.³⁶ Hastalığın özellikle aşılanmamış topluluklardaki çocuklar arasında yayılma riski yüksektir. Aşılama, hastalığın kontrol altına alınmasında en etkili yöntemdir. 1950'ler ve 1960'larda etkili aşıların tanıtılmasıyla çocuk felci büyük ölçüde kontrol altına alınmış, ancak 1970'lerde bu hastalık, gelişmekte olan ülkelerde önemli bir sağlık sorunu olarak kabul edilerek rutin aşılama başlatılmıştır.³⁷ 1988'de Küresel Çocuk Felci Ortadan Kaldırma Girişimi başlatılmıştır. 1988 sonrası aşılama ile 1988 yılında 350.000 olan vaka sayısı 2023 yılında 541'e kadar inmiştir.³⁴ Günümüzde zaman zaman, çocuk felci vakaları bazı bölgelerde hâlâ görülmektedir. Örneğin, Afganistan ve Pakistan, çocuk felci bulaşmasını tamamen durduramayan ve küresel insidans oranları en yüksek olan iki ülke olarak öne çıkmaktadır.³⁸ 2014 yılında Pakistan, çocuk felcinin endemik viral bir enfeksiyon olarak kaldığı üç ülkeden (diğerleri Nijerya ve Afganistan) biri olmuştur. Ülkedeki çocuk felci aşı kampanyası 1974'te başlamış olsa da, ortadan kaldırmaya yönelik çabalar resmi olarak ilk defa 1993'te başlamıştır. 2007 yılına kadar ülkede yaklaşık 60 tur aşılama yapılmış

olmasına rağmen, enfeksiyon hala endemik durumdadır.³⁹

Geçmişte büyük salgınlara yol açan çocuk felci, günümüzde aşı programları sayesinde neredeyse tamamen ortadan kalkmış durumdadır. Ancak, aşılamanın yetersiz olduğu bölgelerde hala vakalar görülebilmektedir. Aşılama programlarının devam etmesi, bu hastalığın tamamen ortadan kaldırılmasına yardımcı olacaktır.⁴⁰

Savaşlar, sadece sağlık altyapısını yok etmekle kalmaz, aynı zamanda halk sağlığını da derinden etkileyerek özellikle çocukların sağlığını tehdit eden etkiler bırakmaktadır. Bu etkilerden en önemlilerinden bir tanesi ise çocuk felci (poliomyelit) gibi bulaşıcı hastalıkların yeniden ortaya çıkmasıdır.⁴¹ Çatışma ve savaş ortamları, sağlık hizmetlerine erişimin kısıtlanması, aşı programlarının aksaması ve hijyen koşullarının bozulması gibi faktörlerle karakterize edilmektedir.⁴² Bu koşullar, çocuk felci gibi hastalıkların yayılmasını kolaylaştırırken özellikle aşılanmamış çocukları yüksek risk altında tutmaktadır.⁴³

Silahlı çatışmaların çocuk sağlığı üzerindeki bu olumsuz etkilerini azaltmak için acil önlemler almak büyük önem taşımaktadır. Düzenli aşılama ve temel sağlık hizmetlerine erişim, hastalıkların yayılmasını önlemek ve çocukların sağlığını korumak için kritik rol oynamaktadır. Bu nedenle, savaş ve çatışma koşullarında çocuk sağlığını korumak için etkili stratejilerin geliştirilmesi ve uygulanması gerekmektedir.⁴⁴

Savaşlar ve çatışmalar, normalde çocuk felcinden arınmış ülkelerde bile çocuk felcinin yeniden ortaya çıkmasına neden olmuştur.⁴⁵

2011-2014 yılları arasında poliovirüs vakalarının incelenmesi ve coğrafi bilgi sistemleri kullanılarak haritalandırılması sonucu elde edilen bulgular, savaş ve çatışma bölgelerinde çocuk felcinin yüksek oranda görüldüğünü göstermektedir.³⁸ Örneğin; Afganistan ve Nijerya gibi ülkelerdeki aşı kampanyalarının silahlı çatışmalar nedeniyle aksadığı ve bu durumun hastalığın yeniden yayılmasına neden olduğu belirtilmektedir.³⁹

DSÖ'nün 2013 raporunda, Suriye'deki iç savaş ve yerinden edilme nedeniyle çocuk felci vakalarının yeniden ortaya çıktığı ve bu vakaların genetik olarak Pakistan'daki virüsle aynı olduğu belirtilmiştir. Bu, savaş ve savaş sebebiyle göçün çocuk felcinin uluslararası yayılımını hızlandırabileceğini göstermektedir.⁴⁶ 2013 yılında Suriye'de Deir Ez Zor bölgesinde ilk çocuk felci vakaları tespit edilmiştir ve kısa süre içinde bu sayı artarak 35'e ulaşmıştır. Bu vakaların genetik olarak Pakistan'daki virüsle aynı olduğu belirlenmiştir. Bu durum, savaş ve savaşın etkisiyle insanların yerinden edilmesinin, çocuk felci gibi bulaşıcı hastalıkların yeniden yayılmasında ne denli etkili olduğunu gözler önüne sermektedir.⁴⁷

Sonuç olarak, çocuk felci salgınlarının savaş ve çatışma bölgelerinde yeniden ortaya çıkışı, bu hastalığın tamamen ortadan kaldırılmasını engelleyen önemli bir faktördür. Bu nedenle, çocuk felci ile mücadele ederken, savaş ve çatışma bölgelerindeki siyasi istikrarın sağlanması ve göçmen nüfusun aşılama büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, uluslararası sağlık kuruluşlarının, savaş ve çatışma bölgelerindeki çocukları aşılama için daha etkin stratejiler geliştirmeleri gerekmektedir.

Gazze'de Çocuk Felci Tehdidi

Savaş koşullarının en yıkıcı etkilerinden biri, halk sağlığının korunmasında yaşanan zorluklardır. Bu durum, özellikle çocuklar gibi savunmasız grupları büyük bir tehdit altına sokmaktadır. Gazze'deki mevcut kriz de bu gerçekliği acı bir şekilde gözler önüne sermektedir. Çocuk felci gibi önlenbilir hastalıklar, sağlık altyapısının yıkılması ve temel sağlık hizmetlerinin aksaması sonucunda yeniden yayılma riski taşımaktadır. Bu bağlamda, Gazze'deki sağlık koşullarının analizi ve uluslararası müdahale çabaları, bölgedeki çocukların sağlığını korumak adına kritik bir öneme sahiptir. Savaşın hüküm sürdüğü coğrafyalarda çocuk felci gibi hastalıklar, aşılama kampanyalarının duraksaması ve sağlık altyapısının çökmesi nedeniyle yeniden ortaya çıkmakta ve hızla yayılabilmektedir. Bu durum, Suriye, Irak,

Afganistan ve Nijerya gibi çatışma bölgelerinde yaşanan son gelişmelerle bir kez daha gözler önüne serilmiştir.^{48,49} Suriye'de iç savaşın başlamasından önce, 2011'de çocukların yüzde 95'i çocuk felcine karşı aşılanmıştır ancak, savaşın patlak vermesiyle aşılamada büyük bir düşüş yaşanmıştır ve hastalığın yeniden yayılması tehlikesi doğmuştur. DSÖ'nün Suriye'de çocuk felci şüphesini bildirmesiyle birlikte Orta Doğu tarihinin en kapsamlı çocuk felci aşı kampanyası, beş yaş altı 25 milyon çocuğa ulaşmıştır.⁵⁰ Savaş bölgelerdeki sağlık sisteminin zayıflığı ve aşıların ulaştırılmasındaki güçlükler, çocuk felci gibi hastalıkların yayılmasına zemin hazırlamaktadır. Son olarak Gazze'de yaşanan çatışmalar ve etkileri neticesinde de çocuk felci riski gündeme gelmiştir.

Gazze' de Haziran 2024'de alınan altı atık su örneğinde poliovirüs tespit edilmesi, virüsün bölgede dolaşımında olduğunu göstermektedir.⁵¹ 16 Temmuz 2024'te Gazze'deki Deir al-Balah ve Khan Younis bölgelerinden alınan çevresel örneklerde

poliovirüs tespit edilmiştir. 22 Ağustos 2024'te ise 24 yıl aradan sonra Deir al-Balah'da yaşayan 10 aylık aşısız bir çocukta çocuk felci virüsü tespit edilmiştir. Ayrıca, 5 Eylül 2024'te, aynı bölgelerden alınan diğer çevresel örneklerde de poliovirüs doğrulanmıştır.⁵¹ DSÖ, Gazze'de çocuk felci aşılamasının ağustos ayı sonunda veya eylül ayında başlatılmasını beklediğini duyurmuş 640 bin çocuğa aşı yapılabilmesi için 7 günlük bir ateşkes talep etmiştir.⁵² DSÖ Genel Direktörü Tedros Adhanom Ghebreyesus, iki aşamalı aşı kampanyasının, virüsün yayılmasını önlemek için kritik olduğunu belirtmiş ve çatışmalara insani ara verilmesinin, can kurtarıcı aşıların çocuklara ulaşması için hayati önem taşıdığını vurgulamıştır.⁵³ Eylül 2024'de başlayan ve 5 Kasım 2024 tarihinde aşılama kampanyasını zor şartlar altında bitiren DSÖ, Gazze'de 10 yaşın altındaki 556.774 çocuğun iki doz çocuk felci aşısını olduğunu fakat Gazze'nin kuzeyindeki "erişilemeyen" bölgelerinde 7.000 ile 10.000 arasında çocuğun aşılanamadığı duyurmuştur.⁵¹

SONUÇ VE ÖNERİLER

7 Ekim 2023 tarihinden itibaren İsrail tarafından gerçekleştirilen saldırılar, 29 Aralık 2023'te Birleşmiş Milletler Soykırımın Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'ne aykırı davranıldığı gerekçesiyle açılan davaya rağmen yaklaşık 1 yılı aşkın süredir devam etmektedir. Bu durum, uluslararası hukuk açısından ciddi bir ihlal teşkil etmekte olup büyük bir insani kriz oluşturmuş ve uluslararası toplumda kaygılara yol açmıştır. Saldırıları, sadece siyasi ve askeri alanda değil, aynı zamanda sağlık alanında da büyük yıkımlara neden olmuştur. Gazze'deki sağlık hizmetlerinin çökmesine ve milyonlarca kişinin temel sağlık ihtiyaçlarının karşılanamamasına yol açmıştır. Gazze'ye yönelik gerçekleştirilen saldırılar sağlık altyapısının büyük zarar görmesi, sağlık kuruluşlarının işlevsiz hale gelmesine ve yüzlerce sağlık personelinin yaralanması ya da hayatını kaybetmesine sebep olmuştur. Bu durum, özellikle en savunmasız grup olan

Gazze'deki çocukların devam eden çatışmalar ve saldırılar nedeniyle sağlık hizmetlerine erişimini engellemektedir. Hastanelerin hedef alınması ve sağlık altyapısının yıkılması, sağlık sistemini derinden etkilemekte ve çocukların gerekli tıbbi bakımı almasını zorlaştırmaktadır. Sağlık sistemindeki derin kriz, çocuk felci gibi bulaşıcı hastalıkların yeniden ortaya çıkma riskini artırarak, mevcut durumu kötüleştirmektedir. Özellikle Gazze'deki kötüleşen sağlık sistemi ve hijyen koşulları, poliovirüsünün hızla yayılma potansiyelini artırarak çocukların yaşamlarını ciddi bir tehdit altına sokmaktadır. Bu durum, sağlık krizinin derinleşmesiyle birlikte artan can kayıpları ve toplumsal sorunları tetikleyerek, bölgedeki halkı daha büyük bir acı ve çaresizlikle karşı karşıya bırakmaktadır.

DSÖ tarafından Gazze'de çocuk felci aşılama kampanyaları gerçekleştirilse de aşılar tüm çocuklara ulaştırılamamıştır. Bu

durum çocuk felci riskinin hala devam ettiğini göstermektedir. Bu sebeple Gazze'nin kuzeyinde çocuk felci aşısına erişim sağlayamayan çocuklar için, bu riski ortadan kaldırmak amacıyla acil ve kapsamlı önlemler alınması gerekmektedir. Öncelikle, çocuk felci aşılarının Gazze'deki tüm çocuklara ulaşmasını sağlamak için daha kapsamlı bir aşılama kampanyası başlatılmalıdır. Bu kampanya, sağlık ekiplerinin, aşılama merkezlerinin ve mobil sağlık birimlerinin etkin bir şekilde koordine edilmesini ve özellikle çatışma bölgelerinde yaşayan çocuklara öncelik verilmesini gerektirmektedir. Aşıların depolanması, taşınması ve uygulanması süreçlerinde karşılaşılabilecek zorluklar göz önüne alındığında, uluslararası sağlık örgütleri ve yerel yetkililer arasında sıkı bir işbirliği ve planlama yapılmalıdır.

Sağlık altyapısının güçlendirilmesi kritik bir öneme sahiptir. Gazze'deki hastaneler ve sağlık merkezlerinin acilen onarılması, modern tıbbi ekipman ve malzemelerin sağlanması hasta bakımının kalitesini artırmak için gereklidir. Tıbbi malzemelerin düzenli ve kesintisiz bir şekilde temin edilmesi sağlık tesislerinin işlevselliğini sürdürmesi ve sağlık personelinin verimli bir şekilde çalışabilmesi için şarttır. Uluslararası toplumun desteği, bu çabaların başarılı olabilmesi için hayati öneme sahiptir. Yardım kuruluşlarının Gazze'ye yönelik insani yardımları hızlandırması, güvenlik önlemleri alınarak yardımların bölgeye etkili bir şekilde ulaştırılması ve sağlık hizmetlerine erişimin iyileştirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda uluslararası insani yardım organizasyonları, Birleşmiş Milletler (BM) ve diğer yardım ajanslarıyla işbirliği yapılarak, sağlık hizmetlerinin ulaştırılması, gıda ve su gibi temel ihtiyaçların karşılanması için etkili stratejiler geliştirilmelidir.

Çocuk felci ve diğer bulaşıcı hastalıklarla mücadelede sağlık sisteminin yeniden yapılandırılması da büyük önem taşımaktadır. Sağlık sisteminin güçlendirilmesi kriz durumlarına hızlı yanıt verebilme kapasitesinin artırılması ve uzun vadeli sağlık

stratejilerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, hijyen koşullarının iyileştirilmesi, sanitasyon altyapısının güçlendirilmesi ve temiz su kaynaklarının sağlanması, hastalıkların yayılmasını önlemek için temel önlemler arasında yer almalıdır. Bu önlemler, bölgedeki halk sağlığını korumak ve çocuk felci gibi önlenebilir hastalıkların yeniden ortaya çıkmasını engellemek için kritik öneme sahiptir. Gazze'deki çocuk felci riski, yalnızca acil sağlık müdahaleleriyle değil, aynı zamanda kalıcı barış ve istikrarın sağlanmasıyla da ortadan kaldırılabilecek bir sorundur. Çocuk felci gibi bulaşıcı hastalıkların kontrol altına alınması için kısa vadeli sağlık stratejilerinin ötesinde, bölgedeki uzun vadeli çözüm ve barış süreçleri kritik bir rol oynamaktadır. Barış ortamı, sağlık sisteminin güçlendirilmesi, sağlık hizmetlerinin etkin bir şekilde sunulması ve insani yardımların sorunsuz bir şekilde dağıtılması için gerekli bir zemini sağlar. Sürekli çatışma ve güvenlik endişeleri, tıbbi ekipman ve aşıların bölgeye ulaşımını zorlaştırır ve sağlık personelinin çalışmalarını tehlikeye atar. Barış ortamının sağlanması sağlık altyapısının yeniden inşa edilmesini ve sürdürülebilir sağlık hizmetlerinin sunulmasını mümkün kılacaktır. Bu durum çocuk felci gibi önlenebilir hastalıkların yayılma riskini önemli ölçüde azaltabilir ayrıca kalıcı bir barış ortamı, eğitim ve bilinçlendirme faaliyetlerinin etkin bir şekilde yürütülmesine olanak tanıyacaktır. Aşılamının önemini vurgulayan kampanyalar, çocuk felci gibi hastalıklarla mücadelede kritik öneme sahiptir ve barış ortamında bu kampanyalar daha geniş kitlelere ulaşabilir. Eğitim ve farkındalık artırma çalışmaları, toplumsal bağışıklığın güçlenmesini ve halk sağlığının iyileştirilmesini destekleyecektir.

Sonuç olarak, Gazze'deki çocuk felci riskinin ortadan kaldırılması, sadece sağlık müdahaleleriyle değil, aynı zamanda kalıcı barış ve istikrar sağlanarak elde edilebilir. Bu nedenle sağlık sorunlarının çözümü için barış süreçlerinin desteklenmesi ve uzun vadeli çözümler üzerinde çalışılması gerekmektedir

KAYNAKLAR

1. Aziz MA. An analysis of print media coverage of the Palestinian-Israeli conflict during the second Israeli invasion of Lebanon in 2006 [Yüksek Lisans Tezi]. Clemson: Clemson University; 2007.
2. Köse T. Yahudilerin devletleşme sürecinde dönüm noktaları: Pogrom, Aliya ve siyasi Siyonizm (1881-1903). Ortadoğu Etütleri. 2021;13(1):119-142.
3. Lubbad AMS. Uluslararası haber sitelerinde Gazze ablukası sorununun kamu diplomasisi bağlamında ele alınması (CNN, BBC, TRT World, Al-Jazeera) [Doktora Tezi]. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; 2023.
4. Aras B. Filistin-İsrail barış süreci ve Türkiye. İstanbul: Bağlam Yayınları; 1997.
5. Farsakh L. The "right to have rights": Partition and Palestinian self-determination. Journal of Palestine Studies. 2017;47(1):56-68.
6. Pappe I. Modern Filistin Tarihi. Ankara: Phoenix Yayınevi; 2007.
7. Armağanoglu F. Filistin meselesi ve Arap-İsrail savaşları. İstanbul: Kronik Kitap; 2017.
8. Babahanoğlu V. İsrail'in "Yerleşimci" politikası ve Filistin'e yansımaları: Gazze saldırıları. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi. 2024;20(1):175-196.
9. Güzel İH. 7 Ekim sonrası gerçekleşen insan hakları ihlalleri üzerine bir inceleme. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi. 2024;13(2):661-681.
10. Tekdemir M, Biçen FZ, Tekdemir A. Arap milliyetçiliği ve 1967 Arap-İsrail Savaşı. Uluslararası Sosyal Siyasal ve Mali Araştırmalar Dergisi. 2023;3(2):122-132.
11. Alexander J. Conflict, economic closure and human security in Gaza. London: Oxford Research Group. [Internet]. 2007 [Erişim tarihi: 5 Aralık 2024]. Erişim adresi: <http://www.pij.org/documents/gaza.pdf>
12. International Court of Justice. Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, Advisory Opinion, I. C. J. Reports. [Internet]. 2004 [Erişim tarihi: 5 Aralık 2024]. Erişim adresi: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/131/131-20040709-ADV-01-00-EN.pdf>.
13. UNRWA. Annual operational report 2021 [Internet]. 2021 [Erişim tarihi: 30 Nisan 2024]. Erişim adresi: <https://www.unrwa.org/resources/about-unrwa/annual-operational-report-2021>
14. Amnesty International. Israel's apartheid against Palestinians: A cruel system of domination and a crime against humanity [Internet]. 2022 [Erişim tarihi: 30 Nisan 2024]. Erişim adresi: <https://www.amnesty.org/en/documents/mde15/5141/2022/en/>
15. Butt KM, Butt AA. Blockade on Gaza strip: A living hell on earth. Journal of Political Studies. 2016;23:157.
16. Amnesty International. 'İnsan değişmiş gibi hissediyorsun': İsrail'in Gazze'de Filistinlilere yönelik soykırımı. [Internet]. 2024. [Erişim tarihi: 5 Aralık 2024]. Erişim adresi: <https://www.amnesty.org.tr/public/uploads/files/'İnsan%20Değişmiş%20Gibi%20Hissediyorsun'%20İsrail'in%20Gazze'de%20Filistinli%20lere%20Yönelik%20Soykırımı.pdf>.
17. Anadolu Ajansı. İsrail-Hamas çatışmalarında 4. gün: İsrail tam taarruza geçti. [Internet]. 2023 [Erişim tarihi: 30 Nisan 2024]. Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-ile-hamas-arasindaki-catismalara-4-gunlugune-verilen-insani-ara-son-gununde/3066076>.
18. Doctors Without Borders. Gaza: Maternal and child health suffer under decimated system [Internet]. 2024. [Erişim tarihi: 5 Aralık 2024]. Erişim adresi: <https://www.doctorswithoutborders.org/latest/gaza-maternal-and-child-health-suffer-under-decimated-system>.
19. Action on Armed Violence. Gaza healthcare crisis: Urgent action required to address alleged unlawful Israeli attacks. [Internet]. 2023 [Erişim tarihi: 8 Mayıs 2024]. Erişim adresi: <https://aoav.org.uk/2023/gaza-healthcare-crisis-urgent-action-required-to-address-alleged-unlawful-israeli-attacks/>
20. World Health Organization. WHO's work in health emergencies Health conditions in the occupied Palestinian territory, including east Jerusalem Marc 2024. [Internet]. 2024 [Erişim tarihi: 5 Aralık 2024]. Erişim adresi: https://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/WHA77/A77_12-en.pdf.
21. World Health Organization. WHO concerned about escalating health crisis in West Bank. June 2024. [Internet]. 2024 [Erişim tarihi: 5 Aralık 2024]. Erişim adresi: <https://www.who.int/news/item/14-06-2024-who-concerned-about-escalating-health-crisis-in-west-bank>.
22. Garry S, Checchi F. Armed conflict and public health: into the 21st century. Journal of Public Health. 2020;42(3):287-289. doi:10.1093/pubmed/fdz095
23. Gostin LO, Rubenstein LS. Attacks on health care in the war in Ukraine: International law and the need for accountability. JAMA. 2022;327(16):1541-1542. doi:10.1001/jama.2022.6045.
24. World Health Organization. Hospitals in the Gaza Strip at a breaking point, warns. [Internet]. 2023 [Erişim tarihi: 15 Temmuz 2024]. Erişim adresi: <https://www.emro.DSÖ.int/opt/news/hospitals-in-the-gaza-strip-at-a-breaking-point-warns-DSÖ.html>.
25. Anadolu Ajansı. Dünyadan İsrail'in Gazze'deki hastane saldırısına tepkiler [Internet]. 2023. [Erişim tarihi: 5 Aralık 2024]. Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/dunyadan-israilin-gazzedeki-hastane-saldirisina-tepkiler/3023556>.
26. Birleşmiş Milletler. Gaza crisis deepens as UN aid convoys face delays and obstacles. [Internet]. 2024 [Erişim tarihi: 12 Eylül 2024]. Erişim adresi: <https://news.un.org/en/story/2024/08/1141232>
27. Medecins Sans Frontieres . MSF-supported health facilities across Gaza face critical shortage of medical supplies. [Internet]. 2024. [Erişim tarihi: 5 Aralık 2024]. Erişim adresi: <https://www.msf.org/msf-health-facilities-across-gaza-face-critical-shortage-medical-supplies>.
28. UNİCEF. Gazzeli çocukların zamanı azalıyor: Su kesintileri hastalık alarmı veriyor. [Internet]. 2023. [Erişim tarihi: 5 Aralık 2024]. Erişim adresi: <https://www.unicef.org/turkiye/basin-bultenleri/gazzeli-cocukların-zamanı-azalıyor-su-kesintileri-hastalık-alarmı-veriyor>.
29. Middle East Eye. DSÖ Chief: Thousands of children in Gaza at risk of polio infections. [Internet]. 2024 [Erişim tarihi: 27 Ağustos 2024]. Erişim adresi: <https://www.middleeasteye.net/live-blog/live-blog-update/DSÖ-chief-thousands-children-gaza-risk-polio-infections>
30. United Nations News. Gazas need polio vaccines amid 'deadly cycle' of hunger, heat and disease, say UN aid agencies. [Internet]. 2024 [Erişim tarihi: 27 Ağustos 2024]. Erişim adresi: <https://news.un.org/en/story/2024/07/1152636>.
31. United Nations News. Gaza remains at 'high risk' of polio virus spread, warn UN aid teams. [Internet]. 2024 [Erişim tarihi: 27 Ağustos 2024]. Erişim adresi: <https://news.un.org/en/story/2024/08/1153166>.
32. Murphy OC, Pardo CA. Acute flaccid myelitis: a clinical review. Seminars in Neurology. 2020;40(2):211-218. doi:10.1055/s-0040-1705123.
33. Etiler N. Birinci basamak sağlık çalışanları için aşı rehberi. Ankara: Türk Tabipleri Birliği Yayınları; 2018.
34. UNICEF. 85% of children affected by polio in 2023 lived in fragile and conflict-affected countries. [Internet]. 2023. [Erişim tarihi: 5 Aralık 2024]. Erişim adresi: <https://www.unicef.org/press-releases/85-cent-children-affected-polio-2023-lived-fragile-and-conflict-affected-countries>.

35. Akil L, Ahmad HA. The recent outbreaks and reemergence of poliovirus in war and conflict-affected areas. *International Journal of Infectious Diseases*. 2016;49:40-46. doi:10.1016/j.ijid.2016.05.025.
36. Farbu E, Gilhus NE, Barnes MP, Borg K, De Visser M, Driessen A, et al. EFNS guideline on diagnosis and management of post-polio syndrome. Report of an EFNS task force. *European Journal of Neurology*. 2006;13(8):795-801. doi:10.1111/j.1468-1331.2006.01385.x.
37. Groce NE, Banks LM, Stein MA. Surviving polio in a post-polio world. *Social Science & Medicine*. 2014;107:171-178. doi:10.1016/j.socscimed.2014.02.024
38. Global Polio Eradication Initiative. Polio and prevention: history of polio [Internet]. 2010 [30 Nisan 2024]. Erişim adresi: <http://www.polioeradication.org/Polioandprevention/Historyofpolio.aspx>
39. Murakami H, Kobayashi M, Hachiya M, Khan ZS, Hassan SQ, Sakurada S. Refusal of oral polio vaccine in northwestern Pakistan: a qualitative and quantitative study. *Vaccine*. 2014;32(12):1382-1387. doi:10.1016/j.vaccine.2014.01.018.
40. World Health Organization. WHO report on global surveillance of epidemic-prone infectious diseases. [Internet]. 1995. [Erişim tarihi: 27 Ağustos 2024]. Erişim adresi: <https://www.who.int/publications/i/item/WHO-CDS-CSR-ISR-2000.1>.
41. Valand P, Miles J, Pandya AN. The deleterious effects of war and conflict on the provision of health care for vulnerable populations and the potential effects of COVID-19 on vulnerable populations in conflict zones. *IJS Global Health*. 2020;3(6):1-6. doi:10.1097/GH9.0000000000000036.
42. Kadir A, Shenoda S, Goldhagen J, Pitterman S, Suchdev PS, Chan KJ, et al. The effects of armed conflict on children. *Pediatrics*. 2018;142(6).
43. Bendavid E, Boerma T, Akseer N, Langer A, Malembaka EB, Okiro EA, et al. The effects of armed conflict on the health of women and children. *Lancet*. 2021;397(10273):522-532.
44. Irmak Z, Piyal B. Savaş ve silahlı çatışmalarda çocuk sağlığı. *Sağlık Akademisyenleri Dergisi*. 2023;10(4):689-695. doi:10.52880/sagakaderg.1292499.
45. Maurice J. Polio eradication effort sees progress, but problems remain. *The Lancet*. 2014;383(9921):939-940. doi:10.1016/s0140-6736(14)60452-9.
46. World Health Organization. Poliomyelitis: Does polio still exist? Is it curable? [Internet]. 2018 [Erişim tarihi: 27 Ağustos 2024]. Erişim adresi: <https://www.who.int/news-room/questions-and-answers/item/does-polio-still-exist-is-it-curable>.
47. Gladstone R. Polio spreads from Syria to Iraq causing worries. [Internet]. 2014 [Erişim tarihi: 27 Ağustos 2024]. Erişim adresi: http://www.nytimes.com/2014/04/08/world/middleeast/polio-spreads-from-syria-to-iraq-causing-worries.html?_r=0
48. World Health Organization. Government of Nigeria reports 2 wild polio cases, first since July 2014. [Internet]. 2016. [Erişim tarihi: 5 Aralık 2024]. Erişim adresi: <https://www.who.int/news/item/11-08-2016-government-of-nigeria-reports-2-wild-polio-cases-first-since-july-2014>.
49. World Health Organization. Acute health needs in Afghanistan must be urgently addressed and health gains protected [Internet]. 2021 [Erişim tarihi: 5 Aralık 2024]. Erişim adresi: <https://www.who.int/news/item/22-09-2021-acute-health-needs-in-afghanistan-must-be-urgently-addressed-and-health-gains-protected>.
50. World Health Organization. Report of suspected polio cases in the Syrian Arab Republic [Internet]. 2013 [Erişim tarihi: 5 Aralık 2024]. Erişim adresi: https://www.who.int/emergencies/disease-outbreak-news/item/2013_10_19_polio-en.
51. Global Polio Eradication Initiative. Round 2 – Outbreak response summary. [Internet]. 2024. [Erişim tarihi: 5 Aralık 2024]. Erişim adresi: <https://polioeradication.org/wp-content/uploads/2024/05/ROUND-2---OUTBREAK-RESPONSE-SUMMARY.pdf>.
52. World Health Organization. Humanitarian pauses vital for critical polio vaccination campaign in the Gaza Strip. [Internet]. 2024 [Erişim tarihi: 27 Ağustos 2024]. Erişim adresi: <https://www.who.int/news/item/16-08-2024-humanitarian-pauses-vital-for-critical-polio-vaccination-campaign-in-the-gaza-strip>.
53. World Health Organization. Children in Gaza are now at risk of polio as well as bombs – We need a ceasefire now. [Internet]. 2024. [Erişim tarihi: 5 Aralık 2024]. Erişim adresi: <https://www.who.int/news-room/commentaries/detail/children-in-gaza-are-now-at-risk-of-polio-as-well-as-bombs---we-need-a-ceasefire-now>.